

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

**Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра української філології та суспільствознавчих дисциплін
Кафедра дизайну**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з методичної роботи
 Ярослав ШТАНЬКО
«22» 08 2025 р.

**РИТОРИКА
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Галузь знань Спеціальність	02 Культура і мистецтво 022 Дизайн
Освітньо-професійна програма	«Графічний дизайн»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

РОЗРОБНИКИ:

доцент кафедри української філології та суспільствознавчих дисциплін
к. філол. н., доцент

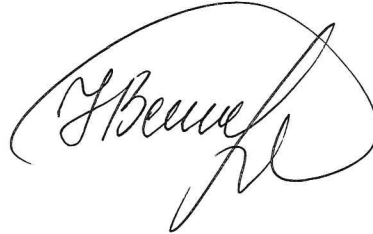

Уляна СОЛОВІЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри української філології та суспільствознавчих дисциплін
протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Інна ВАРВАРУК

УЗГОДЖЕНО:

Гарант ОПП
на засіданні кафедри дизайну
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.

Наталія ГЛЯЗОВА

Завідувач кафедри

Ірина МАТОЛІЧ

СХВАЛЕНО:

на засіданні Науково-методичної ради, протокол № 1 від 29.08 2025 р.

e-mail	soloviy.uljana@ukd.edu.ua
Номер аудиторії чи кафедри	кафедра української філології та суспільствознавчих дисциплін, авд. 332
Посилання на сайт	https://ukd.edu.ua/dovidnik/kafedra-perekladu-ta-filologii
Сторінка курсу в СДО	https://online.ukd.edu.ua/course/view.php?id=3811

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Риторика» передбачає опанування риторичної термінології; ознайомлення з історичними витоками й розвитком риторики як науки, зі зразками промов визначних ораторів минулого й сучасності; оволодіння методом риторичного аналізу текстів промов різних видів, що передбачає членування тексту, визначення теми, аргументів, мовних засобів і риторичних фігур; формування уважного та критичного ставлення до власного мовлення й суспільної мовної практики.

Метою вивчення дисципліни «Риторика» є знання основ класичної і сучасної риторики як науки про мисленнєво-мовленнєву діяльність, спрямовану на переконання, вплив, досягнення певних цілей у процесі мовної комунікації, а також формування вмінь і навичок продукувати й виголошувати різнотипні тексти відповідно до мети й умов спілкування, зокрема в контексті майбутньої професійної діяльності здобувачів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- особливості й характеристики етапів діяльності оратора: закони винаходу думки, класифікації розділів і видів ораторського виступу;
- методи підготовки публічного виступу, особливості створення промов різних типів;
- секрети техніки мовлення, правила дихання під час публічного виступу; анатомію мовленнєвого апарату (органів дихання, гортані, органів артикуляції);
- форми, види, засоби переконання в процесі ведення диспуту, полеміки, дебатів;
- проблеми, які стосуються мовного опрацювання й розуміння текстів професійного спрямування;
- основні напрями, ідеї та проблеми ораторської майстерності;
- навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у процесі комунікації;
- найпоширеніші мовні/мовленнєві помилки інтерференційного типу, способи їхнього усунення;
- правила нормативного вживання мовних засобів у різних сферах комунікації українською мовою.

уміти:

- доречно та правильно використовувати мовні засоби відповідно до комунікативних ситуацій;
- складати партитуру тексту;
- розвивати комунікативні компетенції, необхідні у професійному спілкуванні.
- моделювати спілкування з різними людьми й аудиторіями;
- будувати тактику виступу й аргументації, знаходити й усувати логічні помилки публічного виступу;
- правильно підбирати й застосовувати інтонаційно-виразні засоби мовлення, урізноманітнювати механізми наочності слова;

- вести діалог, дискусію на фахову тему.

Професійні компетентності й результати навчання, яких набувають здобувачі внаслідок вивчення навчальної дисципліни «Риторика» (шифри та зміст компетентностей і програмних результатів вказані відповідно до освітньої програми «Графічний дизайн», введеної в дію ЗВО «Університет Короля Данила» 01.09.2025 року)

Шифр та назва компетентності	Шифр та назва результату навчання
ЗК 2. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	ПРН 2. Вільно спілкуватися державною мовою усно і письмово з професійних питань, формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мо ПРН 3. Збирати та аналізувати інформацію для обґрунтування дизайнерського проекту, застосовувати теорію і методику дизайну, фахову термінологію (за проф.. спрямуванням), основи наукових досліджень.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	2		
Семестр	3		
Кількість кредитів ЄКТС	3		
Аудиторні навчальні заняття		денна форма	заочна форма
	лекції	16 год.	4 год.
	семінари	14 год.	2 год.
Самостійна робота		60 год	84 год.
Форма підсумкового контролю	залік (тестування)		

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Пререквізити	Постреквізити
Основи наукового пізнання. Актуальні проблеми історії. Українська мова (за професійним спрямуванням). Критичне мислення. Ораторська майстерність.	Особистісна ефективність.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

Перелік тем лекційного матеріалу

Змістовий модуль 1.

Основи й історія риторики як навчальної дисципліни

Тема 1. Риторика як наука, мистецтво та навчальна дисципліна (2 год.)

1. Риторика як навчальна дисципліна, наука й мистецтво красномовства. Мета і завдання курсу «Риторика», зв'язок з іншими дисциплінами. 2. Предмет і функції ораторського мистецтва. Ораторська майстерність і риторика як наука й мистецтво переконання. 3. Основні частини риторики: історія, теорія, практика, техніка. 4. Закони, поняття, розділи риторики. 5. Категорії класичної риторики: логос, етос, пафос, топос. 6. Зв'язок риторики з іншими дисциплінами.

Тема 2. Історичні витоки та розвиток риторики (4 год.)

1. Риторика в Давній Греції. 2. Сократ як родоначальник мистецтва ведення діалогу (діалоги, бесіди, дискусії та «іронія»). 3. Платон про єдність синтезу й аналізу в ораторському мистецтві. 4. Аристотель і його «Риторика». Визначення Аристотелем місця риторики серед інших наук і мистецтв і сутності «технічних» і «нетехнічних» способів переконання. 5. Риторика в Давньому Римі. Азіанізм і аттіцизм. 6. Творчість і спадщина Марка Туллія Цицерона. Три трактати про авторське мистецтво. 7. Квінтіліан і його теорія римського красномовства.

Теми, що виносяться на самостійне вивчення (16 год.)

1. Світова міфологія красномовства (грецькі боги, богині й міфічні істоти як покровителі й презентанти красномовства; міфологія та римська культура риторики; єгипетська, японська, давньоіндійська міфологія тощо) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 21).

2. Епідейктичне (похвальне) красномовство. Горгій – майстер урочистої похвальної промови (Горгій як автор принципу «риторика – майстер

переконавання»; «Похвала Єлені» і «Виправдання Паламеда»; школа красномовства в Афінах; «чарування духу» й «обман думки» – основні складові успішної промови за Горгієм) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 22, 23).

3. Виховний потенціал життя та діяльності Демосфена (Демосфен як оратор-демократ, патріот, особистість із надзвичайною силою волі; незвичні початок і кінець ораторської кар'єри Демосфена; політичні промови Демосфена; Демосфен та Есхін; засоби вдосконалення риторичної техніки, запропоновані Демосфеном) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 23).

4. Аттицизм. Гай Юлій Цезар як оратор (риторика як засіб досягнення політичної мети – влади; «Записки про галльську війну» і «Записки про громадянську війну» Гая Юлія Цезаря; епістоли-репортери-плагіатори-епістолярний стиль; Гай Юлій Цезар як перший організатор преси й журналістики – «Щоденні протоколи сенату і римського народу») (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20).

5. Розвиток красномовства в середні віки (церква як основний осередок культури середніх віків; розвиток полеміки; Філон Александрійський як засновник екзегетики; розвиток релігійного красномовства, християнські настанови, проповіді, гомилетика християнського періоду; послання римського єпископа Климента до коринтян; богослов Тертуліан (II-III століття); гоміліархії (вибрані проповіді) Отців Церкви: Амбросія, Августина, Григорія Двоєслова, Василя Великого, Івана Золотовушого; проповідь як єдина жива форма публічної промови часів середньовіччя) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20).

6. Ораторське мистецтво епохи Відродження й Нового часу (гуманізм епохи Відродження; занепад релігійного і стрімкий розвиток світського красномовства; європейський гуманізм і культ Цицерона; політичне й академічне красномовство епохи Просвітництва; союз «риторика-поетика-стилістика»; виховально-просвітницька ідея як головна функція риторики Нового часу) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 23).

Тема 3. Розвиток ораторського мистецтва в Україні (2 год.)

1. Красномовство часів Київської Русі (XI–XIV ст.). «Слово про закон й благодать» митрополита Іларіона. Єпископ і проповідник-оратор Кирило Туровський. 2. Красномовство XIV–XVIII ст. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку риторики та братські школи. 3. Найвидатніший ритор і найкращий український оратор кінця XVII–початку XVIII ст. Феофан Прокопович. 4. Вітчизняне красномовство в XIX–XX столітті. 5. Сучасне ораторське мистецтво в Україні.

Теми, що виносяться на самостійне вивчення (14 год.)

1. Слов'янський епос і його вплив на розвиток української риторики (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

2. Красномовство часів Київської Русі (XI–XIV ст.). «Ізборники Святослава» 1073 і 1076 рр. і «Повчання» Володимира Мономаха (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

3. Мовотворчість письменника-полеміста Івана Вишенського (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

4. Українське бароко. Мовна спадщина й філософія слова Григорія Сковороди. Антична пійтика й церковнослов'янська гомілетика в літературних творах і наукових трактатах Григорія Сковороди (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

5. Проповідники й ритори-педагоги XIV–XVIII століття Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іоаникій Галятовський, Антоній Радивилівський. Праця «Риторична рука» Стефана Яворського (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Змістовий модуль 2.

Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання

Тема 4. Публічний виступ як жанровий різновид ораторського мистецтва (2 год.)

1. Публічне мовлення. Загальна характеристика. 2. Роди та види красномовства. 3. Жанри публічного виступу. 4. Архітектоніка (будова) виступу. 5. Докомунікативний, комунікативний і посткомунікативний етапи роботи з публічним виступом.

Тема 5. Модель комунікації Гарольда Лассвела як одна з провідних парадигм дослідження комунікаційного процесу (2 год.)

1. Складові моделі (формули) Лассвела як ключі для якісної комунікації. 2. Авдиторія і Стенфордська промова С Джобса 2005 року. 3. Намір публічного виступу, правильне сегментування аудиторії і Телезвернення до нації Президента США Рональда Рейгана в 1986 році після вибуху шатла «Челленджер». 4. Канал комунікації, о. Кирило Аксельрод та експеримент Марини Абрамович. 5. Бажаний ефект (результат) публічного виступу і Шахерезада зі збірки казок IX століття «Тисяча й одна ніч». 6. Комунікативна стратегія оратора і зустріч Папи Римського Івана-Павла II з молоддю у Львові 26 червня 2001 року.

Тема 6. Образи оратора й аудиторії. Подолання опору аудиторії. Невербальні засоби спілкування (2 год.)

1. Образ оратора в класичній риторичі Давньої Греції і Давнього Риму, в творах Василя Великого, Феодана Прокоповича. 2. Риторичний ідеал. 3. Оратор та аудиторія. Подолання опору аудиторії. 4. Слухання як важливий компонент техніки професійного спілкування. 5. Види слухання. Техніка активного слухання.

Тема 7. Чорна риторика як техніка нейролінгвістичного програмування (2 год.)

1. Риторика – Діалектика – Еристика – Рабулістика – Чорна риторика. 2. Чорна риторика – це «вбрана в слова домінанта переможця» або «риторика стиснутого кулака». 3. Причини трансформації красномовства в «чорне». Поняття «чорна риторика» і «заборонена риторика». 4. Основні методи і прийоми чорної риторики. Запитання як інструмент чорної риторики. 5. Конструктивність і деструктивізм чорної риторики.

Зміст семінарських занять

Тема 1. Риторика – наука, мистецтво та навчальна дисципліна (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Риторика як наука та мистецтво красномовства. 2. Категорії класичної риторики: логос, етос, пафос, топос. 3. Закони риторики. 4. Риторика як навчальна дисципліна. Частини риторики: історія, теорія, практика, техніка. Функції риторики. 5. Зв'язок риторики з іншими науками.

Практичний блок: виконання тестових завдань з теми; аналіз висловів і тверджень відомих особистостей (Ф. Прокопович, Ж. Лабрюйєр).

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття; виконання індивідуального завдання (доповідь на теми: «Риторика Давньої Греції», «Риторика Стародавнього Риму», «Риторика Римської імперії»).

Тема 2. Ораторське мистецтво: від Стародавнього світу до сьогодення (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Передумови формування ораторського мистецтва: міфологія красномовства. 2. Антична риторика: риторика Давньої Греції (Горгій, Демосфен, Сократ, Платон, Аристотель), Стародавнього Риму (Цицерон, Гай Юлій Цезар), Римської імперії (Квінтіліан). 3. Розвиток красномовства в середні віки та епоху Відродження, Нового часу. Сучасне ораторське мистецтво.

Практичний блок: виконання тестових завдань з теми; аналіз елемента праці Марка Туллія Цицерона «Про оратора»; аналіз промови «Три історії» американського підприємця та оратора Стіва Джобса.

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття; виконання індивідуального завдання (доповідь на теми: «І. Вишенський та мистецтво красномовства», «Постать Г. Сковороди в риторичній науці», «Риторична діяльність Ф. Прокоповича»).

Тема 3. Історія розвитку ораторського мистецтва в Україні (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Слов'янський епос та його вплив на розвиток української риторики. 2. Красномовство часів Київської Русі (XI–XIV ст.). 3. Красномовство XIV–XVIII ст. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку риторики та

братські школи. 4. Вітчизняне красномовство в XIX–XX столітті. 5. Сучасне ораторське мистецтво в Україні.

Практичний блок: пояснення змісту афоризмів Г. Сковороди; визначення теми промови В'ячеслава Чорновила у Львові 1990 року й доречності її виголошення в стосунку до тогочасних суспільно-політичних подій.

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття; підготовка зразків таких видів красномовства, як академічне, політичне, юридичне, церковне, суспільно-побутове.

Тема 4. Роди та види красномовства. Типи промов: методика написання, етапи підготовки. Структура ораторського твору (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Роди та види красномовства: академічне красномовство, політичне (соціально-політичне) красномовство, юридичне (судове) красномовство, церковне (богословсько-церковне) красномовство, суспільно-побутове (соціально-побутове) красномовство. 2. Типи промов. 3. Вибір теми, складання плану, добір матеріалу. 4. Запис промови та розмітка тексту знаками партитури, тренування. 5. Методики запам'ятовування текстів та увага. 6. Структура ораторського твору: вступ, основна частина, висновок.

Практичний блок: робота з текстом промови; визначення родової належності та виду промови Володимира Зеленського в Конгресі США.

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття.

Тема 5. Оратор та аудиторія. Засоби активізування уваги слухачів. Невербальні засоби спілкування (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Оратор та його типи. Подолання страху та скутості перед аудиторією. 2. Образ оратора: зовнішній вигляд. Психологія кольору. 3. Оратор та аудиторія. Встановлення контакту із слухачами: привернення й утримання уваги аудиторії. 4. Невербальні засоби активізації уваги слухачів: міміка, жести, пози.

Практичний блок: перегляд та аналіз промов Ентоні Роббінса, Арнольда Шварценегера, Ніка Вуйчича, Стіва Джобса з позиції вербальних і невербальних засобів спілкування; аналіз світлин з позиції невербальних засобів спілкування (міміки, жестів, поз).

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття; написання промови на тему «Свобода та права людини» із залученням тропів, фігур, фразеологізмів.

Тема 6. Культура й образність ораторського мовлення (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Культура мовлення: відхилення від норми. 2. Стилiстично маркованi елементи мовлення: тропи та фiгури. 3. Фраземи в образному мовленнi. Збагачення словникового складу мови.

Практичний блок: написання промови чи стендапу на одну iз запропонованих тем iз залученням засобiв образного мовлення.

Тема 7. Технiчний аспект ораторського виступу.

Тренiнг iз ораторського мистецтва (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Дихання та його види. 2. Голос та його властивостi. Зв'язок дикцiї та орфоепiї. Чинники порушення орфоепiчних норм. 3. iнтонування. Фразовий наголос та його види.

Практичний блок: виконання вправ на постановку дихання, чiткiсть голосу, силу його звучання, iнтонування тощо; виголошення заздалегiдь пiдготовленої промови чи стендапу згiдно з правилами ораторської майстерностi

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Перелік тем лекційного матеріалу

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Основи й історія риторики як навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЯ 1. Тема 1. Риторика як наука, мистецтво та навчальна дисципліна (2 год.)

1. Риторика як навчальна дисципліна, наука й мистецтво красномовства. Мета і завдання курсу «Риторика», зв'язок з іншими дисциплінами. 2. Предмет і функції ораторського мистецтва. Ораторська майстерність і риторика як наука й мистецтво переконання. 3. Основні частини риторики: історія, теорія, практика, техніка. 4. Закони, поняття, розділи риторики. 5. Категорії класичної риторики: логос, етос, пафос, топос. 6. Зв'язок риторики з іншими дисциплінами.

ТЕМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ

Тема 2. Історичні витоки та розвиток риторики (26 год.)

1. Риторика в Давній Греції. 2. Сократ як родоначальник мистецтва ведення діалогу (діалоги, бесіди, дискусії та «іронія»). 3. Платон про єдність синтезу й аналізу в ораторському мистецтві. 4. Аристотель і його «Риторика». Визначення Аристотелем місця риторики серед інших наук і мистецтв і сутності «технічних» і «нетехнічних» способів переконання. 5. Риторика в Давньому Римі. Азіанізм і аттицизм. 6. Творчість і спадщина Марка Туллія Цицерона. Три трактати про авторське мистецтво. 7. Квінтіліан і його теорія римського красномовства. 8. Світова міфологія красномовства (грецькі боги, богині й міфічні істоти як

покровителі й презентанти красномовства; міфологія та римська культура риторики; єгипетська, японська, давньоіндійська міфологія тощо) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 21). 9. Епідейктичне (похвальне) красномовство. Горгій – майстер урочистої похвальної промови (Горгій як автор принципу «риторика – майстер переконання»; «Похвала Єлені» і «Виправдання Паламеда»; школа красномовства в Афінах; «чарування духу» й «обман думки» – основні складові успішної промови за Горгієм) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 22, 23). 10. Виховний потенціал життя та діяльності Демосфена (Демосфен як оратор-демократ, патріот, особистість із надзвичайною силою волі; незвичні початок і кінець ораторської кар’єри Демосфена; політичні промови Демосфена; Демосфен та Есхін; засоби вдосконалення риторичної техніки, запропоновані Демосфеном) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 23). 11. Аттіцизм. Гай Юлій Цезар як оратор (риторика як засіб досягнення політичної мети – влади; «Записки про галльську війну» і «Записки про громадянську війну» Гая Юлія Цезаря; епістоли-репортери-плагіатори-епістолярний стиль; Гай Юлій Цезар як перший організатор преси й журналістики – «Щоденні протоколи сенату і римського народу») (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20). 12. Розвиток красномовства в середні віки (церква як основний осередок культури середніх віків; розвиток полеміки; Філон Александрійський як засновник екзегетики; розвиток релігійного красномовства, християнські настанови, проповіді, гомилетика християнського періоду; послання римського єпископа Климента до коринтян; богослов Тертуліан (II-III століття); гоміліархії (вибрані проповіді) Отців Церкви: Амбросія, Августина, Григорія Двоєслова, Василя Великого, Івана Золотовушого; проповідь як єдина жива форма публічної промови часів середньовіччя) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20). 13. Ораторське мистецтво епохи Відродження й Нового часу (гуманізм епохи Відродження; занепад релігійного і стрімкий розвиток світського красномовства; європейський гуманізм і культ Цицерона; політичне й академічне красномовство епохи Просвітництва; союз «риторика-поетика-стилістика»; виховально-просвітницька ідея як головна функція риторики Нового часу) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20, 23).

Тема 3. Розвиток ораторського мистецтва в Україні (20 год.)

1. Красномовство часів Київської Русі (XI–XIV ст.). «Слово про закон й благодать» митрополита Іларіона. Єпископ і проповідник-оратор Кирило Туровський. 2. Красномовство XIV–XVIII ст. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку риторики та братські школи. 3. Найвидатніший ритор і найкращий український оратор кінця XVII–початку XVIII ст. Феофан Прокопович. 4. Вітчизняне красномовство в XIX–XX столітті. 5. Сучасне ораторське мистецтво в Україні. 6. Слов’янський епос і його вплив на розвиток української риторики. 7. Красномовство часів Київської Русі (XI–XIV ст.). «Ізборники Святослава» 1073 і 1076 рр. і «Повчання» Володимира Мономаха. 8. Мовотворчість письменника-полеміста Івана Вишенського. 9. Українське бароко. Мовна спадщина й філософія слова Григорія Сковороди. Антична піїтика й церковнослов’янська гомилетика в літературних творах і наукових трактатах Григорія Сковороди. 10. Проповідники й ритори-педагоги XIV–XVIII століття Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іоанікій Галятовський, Антоній

Радивилівський. Праця «Риторична рука» Стефана Яворського (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання

ЛЕКЦІЯ 2. Тема 4. Модель комунікації Гарольда Лассвела як одна з провідних парадигм дослідження комунікаційного процесу (2 год.)

1. Складові моделі (формули) Лассвела як ключі для якісної комунікації. 2. Авдиторія і Стенфордська промова С Джобса 2005 року. 3. Намір публічного виступу, правильне сегментування аудиторії і Телезвернення до нації Президента США Рональда Рейгана в 1986 році після вибуху шатла «Челленджер». 4. Канал комунікації, о. Кирило Аксельрод та експеримент Марини Абрамович. 5. Бажаний ефект (результат) публічного виступу і Шахерезада зі збірки казок IX століття «Тисяча й одна ніч». 6. Комунікативна стратегія оратора і зустріч Папи Римського Івана-Павла II з молоддю у Львові 26 червня 2001 року.

ТЕМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ

Тема 5. Публічний виступ як жанровий різновид ораторського мистецтва (10 год.)

1. Публічне мовлення. Загальна характеристика. 2. Роди та види красномовства. 3. Жанри публічного виступу. 4. Архітектоніка (будова) виступу. 5. Докомунікативний, комунікативний і посткомунікативний етапи роботи з публічним виступом (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Тема 6. Образи оратора й аудиторії. Подолання опору аудиторії. Невербальні засоби спілкування (10 год.)

1. Образ оратора в класичній риториці Давньої Греції і Давнього Риму, в творах Василя Великого, Феофана Прокоповича. 2. Риторичний ідеал. 3. Оратор та аудиторія. Подолання опору аудиторії. 4. Слухання як важливий компонент техніки професійного спілкування. 5. Види слухання. Техніка активного слухання (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18).

Тема 7. Чорна риторика як техніка нейролінгвістичного програмування (8 год.)

1. Риторика – Діалектика – Еристика – Рабулістика – Чорна риторика. 2. Чорна риторика – це «вбрана в слова домінанта переможця» або «риторика стиснутого кулака». 3. Причини трансформації красномовства в «чорне». Поняття «чорна риторика» і «заборонена риторика». 4. Основні методи і прийоми чорної риторики. Запитання як інструмент чорної риторики. 5. Конструктивність і деструктивізм чорної риторики (18, 19, 24).

Тема 1. Оратор та аудиторія. Засоби активізування уваги слухачів.

Невербальні засоби спілкування (2 год.)

Теоретичний блок: 1. Оратор та його типи. Подолання страху та скутості перед аудиторією. 2. Образ оратора: зовнішній вигляд. Психологія кольору. 3. Оратор та аудиторія. Встановлення контакту із слухачами: привернення й утримання уваги аудиторії. 4. Невербальні засоби активізації уваги слухачів: міміка, жести, пози.

Практичний блок: перегляд та аналіз промов Ентоні Роббінса, Арнольда Шварценегера, Ніка Вуйчича, Стіва Джобса з позиції вербальних і невербальних засобів спілкування; аналіз світлин з позиції невербальних засобів спілкування (міміки, жестів, поз).

Завдання для самостійної роботи: підготовка відповідей на запитання з наступного семінарського заняття; написання промови на тему «Свобода та права людини» із залученням тропів, фігур, фразеологізмів.

Зміст самостійної роботи студентів

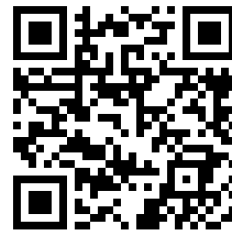
Розподіл годин, виділених на вивчення дисципліни «Риторика»

Найменування видів робіт	Розподіл годин	
	денна форма	заочна форма
Самостійна робота, год, зокрема:	60	84
Опрацювання матеріалу, викладеного на лекціях	16	6
Підготовка до семінарських занять і контрольних заходів	14	4
Підготовка звітів з практичних робіт	-	-
Підготовка до поточного контролю	-	-
Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійне вивчення	30	74

ПОЛІТИКА КУРСУ

1) щодо системи поточного та підсумкового контролю

Організація поточного й підсумкового семестрового контролю знань студентів, проведення практик і атестації, переведення показників академічної успішності за 100-бальною шкалою в систему оцінок за національною шкалою здійснюється згідно з «Положенням про систему поточного і підсумкового контролю, оцінювання знань та визначення рейтингу здобувачів освіти». Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#).

2) щодо оскарження результатів контрольних заходів

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з дисципліни, отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до «Положення про політику та врегулювання конфліктних ситуацій». Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#).

3) щодо відпрацювання пропущених занять

Згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу» здобувач допускається до семестрового контролю з конкретної навчальної дисципліни (семестрового екзамену, диференційованого заліку), якщо він виконав усі види робіт, передбачені на семестр навчальним планом і силабусом/робочою програмою навчальної дисципліни, підтвердив опанування на мінімальному рівні результатів навчання (отримав ≥ 35 бали), відпрацював визначені індивідуальним навчальним планом лекційні, практичні, семінарські та лабораторні заняття, на яких був відсутній. Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#).

4) щодо дотримання академічної доброчесності

«Положення про академічну доброчесність» закріплює моральні принципи, норми та правила етичної поведінки; позитивного, сприятливого, доброчесного освітнього й наукового середовища, професійної діяльності та професійного спілкування спільноти Університету, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання. Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#).

5) щодо використання штучного інтелекту

«Положення про академічну доброчесність» визначає політику щодо використання технічних засобів на основі штучного інтелекту в освітньому процесі. Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#). «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації академічних творів» містить рекомендації щодо використання в академічних текстах генераторів на основі штучного інтелекту. Ознайомитися з документом можна за [покликанням](#).

6) щодо використання технічних засобів в аудиторії та правила комунікації

Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних і практичних занять дозволяється виключно в навчальних цілях (для уточнення певних відомостей, перевірки правопису, отримання довідкової інформації тощо). На гаджетах повинен бути активований режим «без звуку» до початку заняття. Під час занять заборонено надсилання текстових повідомлень, прослуховування музики, перевірку електронної пошти, соціальних мереж тощо, окрім виробничої необхідності. Під час виконання заходів контролю використання гаджетів заборонено (за винятком, коли це передбачено умовами його проведення). У разі порушення заборони результат анулюється без права перескладання. Комунікація відбувається через електронну пошту і сторінку дисципліни в Moodle.	
--	--

7) щодо зарахування результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти

Процедури визнання результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти визначаються «Положенням про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти». Ознайомитися з документом можна за покликанням. Під час вивчення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студентам надається можливість перерахування неформальної освіти. Наприклад, із запропонованого переліку можна пройти сертифіковані (безкоштовні) курси на освітніх платформах, відтак сертифікат, який отримали під час навчання, є підтвердженням засвоєння ним окремих тем, що включені у зміст дисципліни.	
--	--

№ з/п	Перелік сертифікованих (безкоштовних) онлайн-курсів	Перелік тем, які можуть бути перераховані (за умови наявності сертифіката на ім'я та прізвище студента/студентки)
1.	Мистецтво публічних виступів. https://skillshop.exceedlms.com/student/collection/718968-public-speaking?locale=ua	• Невербальні засоби спілкування (2 год.) • Підготовка до публічного виступу: основні етапи (2 год.)
2.	Ефективне ораторське мистецтво: захист від маніпуляцій та провокацій https://kuzhel.org.ua/ritorica/	• Оратор та аудиторія (2 год.) • Як правильно реагувати на провокації та протидіяти хамству та маніпуляціям під час виступів, нарад і дискусій (2 год.)

3.	Ораторське мистецтво https://skills.eduhub.org.ua/courses	Навички ораторського мистецтва: уміння правильно висловлювати власну думку (2 год.)
----	---	---

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів для організації навчання студентів з метою розвитку їхнього логічного й абстрактного мислення, творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання й формування особистості майбутнього фахівця в галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки.

Програмний результат навчання	Метод навчання	Метод оцінювання
ПРН 2. Вільно спілкуватися державною мовою усно і письмово з професійних питань, формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення	Пояснювально-ілюстративний метод; репродуктивний метод; метод проблемного викладу матеріалу; бесіда як діалогічний метод навчання; частково-пошуковий метод; дослідницький метод; метод спостереження за мовленням; інтерактивні методи навчання; метод мозкового штурму, дискусія, кейс-метод, метод проєктів.	Залік (тестування); поточний контроль (усне опитування й виконання письмових завдань; самоконтроль).
ПРН 2. Вільно спілкуватися державною мовою усно і письмово з професійних питань, формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і	Пояснювально-ілюстративний метод; репродуктивний метод; метод проблемного викладу матеріалу; бесіда як діалогічний метод навчання; частково-пошуковий метод; дослідницький метод; метод спостереження за мовленням; інтерактивні методи навчання; метод мозкового штурму, дискусія, кейс-метод, метод проєктів.	Залік (тестування); поточний контроль (усне опитування й виконання письмових завдань; самоконтроль).

писемного мовлення		
-----------------------	--	--

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Вид	Зміст	% від загальної оцінки	Бал	
			min	max
Поточні контрольні заходи	усього	60	35	60
Підсумкові контрольні заходи	екзамен	40	25	40
Усього:	-	100	60	100

Система оцінювання результатів навчання студентів II курсу за освітньо-професійною програмою «Графічний дизайн» відповідає «Положенню про систему поточного та підсумкового контролю оцінювання знань та визначення рейтингу здобувачів освіти». Кожен вид контролю передбачено з урахуванням результатів навчання.

Видами діагностики й контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Риторика» є:

1. Поточний контроль – усне опитування й виконання письмових завдань, підготовка публічних виступів, презентацій, прослуховування й обговорення різного виду публічних виступів на семінарських заняттях і лекціях. Оцінювання здійснюють за національною чотирибальною шкалою – «2»; «3»; «4»; «5». Поточний контроль фіксують в «Електронному журналі обліку успішності академічної групи» (далі – Журнал).

У разі відсутності студента на семінарському занятті виставляють «н». За результатами поточного контролю у Журналі автоматично обчислюють підсумкову оцінку та здійснюють підрахунок пропущених занять. «Усереднену» оцінку переводять у 100-бальну шкалу згідно з *Таблицею 1*.

ШКАЛА В БАЛАХ	ОЦІНКА ЗА ШКАЛОЮ ECTS	НАЦІОНАЛЬНА ШКАЛА	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
90–100 балів	A	5 «відмінно»	повна відповідь на питання з проблематики теми, що обговорюються на занятті; ґрунтовність і послідовність викладу.
83–89 балів	B	4 «дуже добре»	неповна відповідь на питання з проблематики теми, наявність незначних мовленнєвих помилок.
76–82 бали	C	4 «добре»	
68–75 балів	D	3 «задовільно»	недостатні ґрунтовність і послідовність викладу; наявність мовленнєвих помилок.
60–67 балів	E	3 «достатньо»	
35–59 балів	FX	2 «незадовільно»	невідповідність змісту відповіді проблематиці теми; відсутність відповіді.
0–34 бали	F	2 «неприйнятно»	

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати **впродовж трьох наступних тижнів**. У разі недотримання цієї норми, замість «н» у Журналі буде виставлено «0» (нуль балів) без права перескладання.

Студенти повинні мати оцінки з **не менше 50% аудиторних занять**.

До підсумкового контролю допускають студентів, які за результатами поточного контролю отримали **35 балів і більше**. Студентів, що отримали **34 бали й менше**, не допускають до складання підсумкового контролю. На підставі укладання додаткового договору вони повторно вивчають дисципліну впродовж наступного семестру.

При оцінюванні навчальних досягнень студента на семінарських заняттях ураховують:

- повноту й правильність відповіді;
- ступінь усвідомлення, розуміння аналізованого тексту публічного виступу чи діалогу;
- логіку викладу, мовленнєве оформлення відповіді;
- використання додаткової літератури при підготовці до заняття;
- самостійність висновків, висловлення власних думок, їх аргументацію.

Одиниця контролю – тестові завдання

Одиницею контролю є вибрані студентом правильні варіанти відповідей, виконання відкритих тестових завдань тощо. Позитивний бал виставляють при правильному виконанні не менше 50% завдань.

«5» балів ставлять, якщо бездоганно виконано всі завдання;

Примітка. «5» балів не ставлять за наявності виправлення (письмова форма).

«4» бали ставлять за умови правильного виконання не менше як 85% завдань;

«3» бали ставлять за умови правильного виконання не менше як 45% завдань;

«2» бали ставлять за умови правильного виконання не менше як 25% завдань.

Одиниця контролю – монологічне/діалогічне мовлення **(16–20 реплік)**

Монологічним/діалогічним мовленням перевіряють здатність студентів:

- виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;
- демонструвати вміння:
 - складати монолог/діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;
 - самостійно досягати комунікативної мети;
 - використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
 - дотримуватися теми спілкування;
 - дотримуватися правил спілкування;
 - дотримуватися норм літературної мови;
 - демонструвати певний рівень вправності в процесі монологічного/діалогічного мовлення (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);
- висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;
- аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики монологу/діалогу є основними критеріями його оцінювання.

Матеріал добирають з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинної програми, рівня підготовки, вікових особливостей і пізнавальних інтересів студентів.

Критерії оцінювання монологічного/діалогічного мовлення

Таблиця 2

Рівень	Бал	Характеристика складених студентами діалогів
<u>Початковий</u> Бал цього рівня отримують студенти, успіхи яких у самостійному складанні монологу/діалогу поки що незначні.	2	У студента виникають значні труднощі у виголошенні монологу чи у підтриманні діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише «так» або «ні» чи аналогічними уривчастими реченнями стверджувального/заперечного характеру або короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, але сам досягти комунікативної мети не може. Студент бере участь у монолозі/діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, може також формулювати деякі запитання, припускаючись різноманітних помилок різного характеру. Комунікативна мета досягається ним лише частково.
<u>Середній</u> На бал цього рівня заслуговують студенти, які досягли певних результатів у складанні й виголошенні монологу/діалогу з нескладною темою за двома–чотирма показниками, але за іншими критеріями результати поки що незначні.	3	Студент бере участь у монолозі/діалозі з нескладною за змістом темою й досягає мети спілкування; його репліки/мовлення, хоча й відповідають основним правилам поведінки в розмові й нормам етикету, належним чином не враховують ситуації спілкування, не відзначаються послідовністю, доказовістю. Студентові не вистачає самостійності суджень, їх аргументації, новизни, лаконізму в досягненні комунікативної мети; він допускає помилки у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо. Його мовлення стереотипне й потребує істотної корекції тощо.

<u>Достатній</u> На бал цього рівня заслуговують студенти, які самостійно, у цілому вправно за більшістю критеріїв склали й виголосили монолог/ діалог з теми, що містить певну проблему, продемонстрували належну культуру спілкування, однак за деякими критеріями (від 2-х до 4-х) їх мовлення ще має певні недоліки.	4	Студент самостійно складає й виголошує монолог/діалог з «проблемної» теми й доволі вправно аргументує судження з допомогою загальновідомих фактів, демонструючи загалом достатній рівень культури мовлення (чітко висловлює думки, формулює цікаві запитання, дає влучну, дотепну відповідь, виявляє толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди зі співрозмовником); проте в монолозі/ діалозі є певні недоліки, наприклад: нечітко виражена особиста позиція співбесідників (невисокий рівень самостійності), аргументація не відзначається оригінальністю, можуть траплятися відхилення від теми, помилки в мовному оформленні реплік тощо.
<u>Високий</u> На бал цього рівня заслуговують студенти, які продемонстрували високу культуру спілкування, переконливо аргументуючи власні думки з приводу проблемної теми й даючи можливість висловитися партнерові.	5	Студент складає й виголошує монолог/діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми (або ж сам визначає проблему для обговорення), переконливо й оригінально аргументує власну позицію, порівнює різні погляди на той самий предмет, розуміючи при цьому можливість інших підходів до обговорюваної проблеми, виявляє повагу до думки співрозмовника; структура діалогу, мовне оформлення реплік монологічного мовлення/діалогу відповідає нормам сучасної української літературної мови.

2. Підсумковий (семестровий) контроль проводять для встановлення рівня досягнення здобувачами освіти програмних результатів навчання з навчальної дисципліни (освітнього компонента) після завершення вивчення дисципліни.

Підсумковий контроль знань проводять у формі диференційованого заліку (комп'ютерного тестування), який відбувається у відповідних аудиторіях закладу вищої освіти (або в особливих випадках – дистанційно) з використанням програми Moodle і передбачає **проходження тесту з 30 питань різного рівня складності впродовж 20 хвилин.**

За результатами підсумкового контролю студент може отримати 40 балів. Студенти, які під час підсумкового контролю отримали **24 бали й менше**, вважаються такими, що не склали диференційованого заліку й повинні перескладати його.

Загальна семестрова оцінка з дисципліни, яку виставляють в екзаменаційних відомостях, презентована в балах національної шкали, 100-бальної шкали й шкали ЄКТС і є сумою балів, отриманих під час поточного й підсумкового контролю.

Студенти можуть підвищувати власний рейтинг під час екзаменаційно-залікової сесії через одноразове повторне перескладання, попередньо подавши заяву адміністрації ЗВО не пізніше одного робочого дня після сесії.

Здобутий при повторному перескладанні з метою підвищення рейтингу результат буде остаточним при виставленні підсумкового контролю (!)

Студенти, які не з'явилися на залік без поважних причин, вважаються такими, що отримали незадовільну оцінку.

3. Оцінювання самостійної роботи проводять як під час поточного, так і підсумкового контролю знань.

Оцінювання самостійної роботи, яка передбачена в тематичному плані дисципліни разом з аудиторною роботою, здійснюють під час проведення семінарських занять.

Поточний контроль передбачає усну відповідь, написання доповіді та виступ, вирішення тестових завдань, виконання індивідуальних завдань, відпрацювання практичних навичок тощо.

Виставлення балів за самостійну роботу під час поточного контролю обов'язково супроводжують оцінювальними судженнями. Бали додають до балів, які отримав студент під час поточного контролю. Проте вони не повинні перевищувати максимальну кількість балів з оцінювання одного практичного заняття – «5».

Оцінювання тем, які виносять лише на самостійну роботу (вони не входять до тем аудиторних занять), контролюють під час підсумкового контролю.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Афанасьєва Л. І. Основи красномовства : навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2014. 108 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/83099912.pdf> (дата звернення : 13.08.2025).
2. Грицаєнко Л. М. Основи красномовства : навч. посібник. Київ : КНУТД, 2013. 245 с.
3. Гузенко І. І. Риторика : навчально-методичний посібник з курсів «Основи риторики» та «Професійна риторика». Львів, 2014. 328 с. URL :

- <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3492/1/rytoryka.pdf> (дата звернення : 28.08.2025).
4. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 496 с. URL : <https://vlp.com.ua/node/18743> (дата звернення : 17.08.2025).
 5. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 311 с. URL : http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/862/Matsko_Rytoryka.pdf (дата звернення : 04.09.2025).
 6. Нікітіна А. В., Барилова Г. К., Кравченко М. В. Риторика : навчальний посібник. Старобільськ, 2021. 99 с. URL : <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8687/1/ritorika.pdf> (дата звернення : 02.09.2025).
 7. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 625 с.
 8. Теслюк В. М. Основи красномовства : навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 282 с. URL : <https://lira-k.com.ua/preview/12642-1.pdf> (дата звернення : 28.08.2025).

Додаткова література

9. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти від найкращих спікерів. Київ : Наш формат, 2016. 256 с.
10. Борг Дж. Мистецтво говорити: таємниці ефективного спілкування. Київ : Фабула, 2019. 304 с.
11. Верховень В. Промови, що змінили світ. Харків : Фоліо, 2019. 320 с.
12. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Київ : Моноліт-Bizz, 2019. 204 с.
13. Красномовець. URL : <https://krasnomovec.club/> (дата звернення : 28.08.2025).
14. Костриба О. В. Риторика: розгорнуті плани практичних занять (для студентів усіх форм навчання). Івано-Франківськ, 2024. 91 с.
- 15.
16. Кушнір Р. Великий оратор, або як виступати так, щоб вам аплодували стоячи. Дрогобич : Коло, 2013. 256 с.
17. Риторика: Як навчитися гарно говорити. URL : <https://blog.agrokebety.com/rytoryka-yak-navchytysya-harno-hovoryty>. (дата звернення : 13.07.2025).
18. Степура А. WOW-виступ по-українськи. Ноу-хау сучасного оратора. Київ : МонолітBizz, 2018. 304 с.

Електронні інформаційні ресурси

19. Бердиш А., Тепла О. Чорна риторика як техніка нейролінгвістичного програмування. URL : http://www.rusnauka.com/18_DNI_2011/Philologia/7_88_934.doc.htm (дата звернення : 13.08.2025).
20. Грищенко В. Н. «Домінанта переможця»: чорна риторика в сучасному комунікативному просторі. URL : <file:///C:/Users/Acer/Downloads/5I440uctWFJQfdoYPqRCEaANmerKWA5x.pdf> (дата звернення : 27.08.2025).
21. Історія розвитку риторики як науки в період від середньовіччя до XX століття. URL : <https://referatss.com.ua/work/istorija-rozvitku-ritoriki-jak-nauki-period-vid-serednovichchja-do-xx-st/> (дата звернення : 26.08.2025).
22. Мацько Л. І. Міфологія красномовства. URL : <https://ukrtextbook.com/ritorika-macko-l-i/ritorika-macko-l-i-mifologiya-krasnomovstva.html> (дата звернення : 02.09.2025).
23. Поліщук (Шадчина) А. С. Концептуальна метафора Горгія «риторика як магія» та її еволюція в риторичних трактатах класичного та елліністичного періодів. URL : <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Conceptual-Gorgias-metaphor-rhetoric-as-magic-and-its-evolution-in-the-Classical-and-Hellinistic-rhetorical-treatises-A.-S.-Polishchuk-Shadchina.pdf> (дата звернення : 28.08.2025).
24. Сковронський Д. М. Формування риторичних шкіл в Афінах. URL : https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/5_2018/6.pdf (дата звернення : 13.08.2025).
25. Чорна риторика як одна з маніпулятивних технологій чорного піару. URL : https://pidru4niki.com/1911052237016/politologiya/chorniy_piar_chorna_ritorika (дата звернення : 28.08.2025).